

امام جواد سلام الله عليه در بینش اهل سنت

اشعه های خورشید در دهمین روز از ماه رجب سال یک صد و نود و پنج بر آسمان مدینه تابید و مژده رسیدن با برکت ترین مولود در اسلام را نوید داد. پدر ایشان، حضرت علی بن موسی الرضا سلام الله علیه و مادر گرامی و فاضله ایشان به نام خیزران سلام الله علیها نام داشت. ایشان بعد از عمر چهل و هفت ساله پدرش به عرصه هستی پا نهاده و زعم و گمان منکرین امامت بعد از امام رضا علیه السلام را باطل ساخت، مدت هفده سال نیز سکان هدایت عالم را بر عهده گرفت. سر انجام آن امام همام در سن بیست و پنج سالگی در سال دویست و بیست هجری قمری در شهر کاظمین به شهادت رسید و در کنار جد غریبش حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام به خاک سپرده شد.

در زمان آن امام عزیز مناظرات علمی در فضای جامعه رایج بود و با شهادت امام رضا علیه السلام، مباحثات بین مذهبی مطرح در دوره‌ی پدر بزرگوارشان به یکباره به ایشان منتقل شد که این خود، به وجود آمدن وضعیتی ویژه را برای آن حضرت به دنبال داشت به گونه ای که ایشان را از دیگر ائمه علیهم السلام متمایز می ساخت. علی رغم سن کم ایشان، تسلط در مناظرات علمی و قدرت پاسخگویی آن امام سبب شد که حتی نظر علمای اهل سنت را به خود جلب نماید و نه تنها در آن عصر بلکه در طول تاریخ آنان را وادار به بیان فضایل و مناقب آن امام بزرگوار نماید. در نوشته‌ی پیش روی شما، به برخی از نظرات علمای اهل تسنن پیرامون شخصیت ملکوتی و روحانی جواد الائمه سلام الله علیه می پردازیم:

1. جاحظ (متوفای 250 هـ):

جاحظ از علمای قرن سوم، در پاسخ به افتخار بنی امیه و رد بر آنان، نام ده نفر از ائمه از جمله امام جواد سلام

الله علیهم را ذکر می کند و آنان را این گونه می ستاید:

و من الذی یعد من قریش ما یعده الطالبیون عشرة فی نسق ؛ کل واحدٍ منهم : عالمٌ، زاهدٌ، ناسکٌ، شجاعٌ، جوادٌ، طاهرٌ، زاکٍ، فمنهم خلفاء، ومنهم مرشحون : ابن ابن ابن، هكذا إلى عشرة، وهم الحسن [العسکری] بن علی بن محمد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی، وهذا لم یتفق لبیت من بیوت العرب، ولا من بیوت العجم.

وکسی که از قریش محسوب می شود، از فرزندان بنی هاشم هستند که در یک سلسله ای ده نفر بوده و هر کدام از آنان عالم، زاهد، عبادت پیشه، شجاع، بخشنده، پاک و پاکنهاد بوده که برخی خلیفه و برخی دیگر شایستگی خلافت را دارا بودند که اینها به ترتیب پدر و فرزند بودند و اینگونه ده تن شدند که آنان عبارتند از: حسن بن علی بن محمد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن حسین بن علی [سلام الله علیهم اجمعین] و برای هیچ یک از خانه های عرب و عجم چنین اتفاقی [کنایه از شرافت و بزرگی] نیفتاده است.

الجاحظ، أبو عثمان عمرو بن بحر بن محبوب بن فزارة الليثی الکنانی البصری، رسائل الجاحظ، ص 453، تحقیق:

علی ابو ملحم، ناشر : دار ومکتبة الهلال، بیروت، 2002 م.

2. ابن عربی (متوفای 638 هـ):

مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمه الله به نقل از کتاب المناقب که ضمن کتاب وسیلة الخادم ابن روزبهان چاپ شده است، به نقل از ابن عربی در توصیف امام جواد علیه السلام چنین می نویسد:

وعلى باب الله المفتوح ، وكتاب الله المشروح ، ماهية الماهيات، مطلق المقيدات، وسر السريات الوجود، ظل الله الممدود، المنطبع فى مرآة العرفان، والمنقطع من نیله حبل الوجدان، غواص بحر القدم، محیط الفضل والکرم، حامل سر الرسول، مهندس الأرواح والعقول، أديب معلمة الأسماء والشؤون، فهرس الکاف والنون، غاية الظهور والإيجاد، محمد بن علی الجواد (عليه السلام).

[درود بر] باب گشوده الهی، کتاب شرح داده خدا، حقیقت حقایق، مطلق هر مقیدی، سر همه اسرار وجود، سایه کشیده شده خدا، نقش بسته در آینه عرفان و شناخت خدا، کسی که ریسمان وجدان به او نخواهد رسید

[کنایه از مقام بالا]، غواص دریای قدیم (الهی)، احاطه کننده فضیلت و کرم، حامل اسرار رسول خدا صلی الله علیه وآله، مهندس و آزموده روح ها و عقلها، ادب کننده معلم اسامی و شئونات، فهرست وجود، هدف ظهور و ایجاد موجودات، محمد بن علی ملقب به جواد (علیه السلام).

المرعشی النجفی، السید شهاب الدین (متوفای 1411هـ)، شرح إحقاق الحق، ج 29 ص 21، تحقیق و تعلیق: السید شهاب الدین المرعشی النجفی، ناشر: منشورات مكتبة آية الله العظمى المرعشی النجفی - قم - ایران.

3. محمد بن طلحه (متوفای 652 هـ):

محمد بن طلحه شافعی نیز آن امام را چنین می ستاید:

هذا أبو جعفر محمد الثاني .. وهو وإن كان صغير السن فهو كبير القدر رفيع الذكر . ثم قال: وأما مناقبه فما اتسعت حلبات مجالها، ولا امتدّت أوقات آجالها.

و او (امام جواد علیه السلام) هر چند سنش کوچک بود. ولی از نظر قدر و منزلت بزرگ و آوازه اش بلند بود و اما فضایل آن حضرت، میدان هایی برای عرضه برتری حضرت گسترده نشد و زمان نشر این مناقب نیز زیاد نبود (کنایه از کم بودن عمر شریف حضرت).

الشافعی، محمد بن طلحة (متوفای 652هـ)، مطالب السؤل فی مناقب آل الرسول (ع)، ص 467 و 468، تحقیق: ماجد ابن أحمد العطية. طبق برنامه کتابخانه اهل بیت علیهم السلام.

4. سبط بن جوزی (متوفای 654 هـ):

وی پیرامون آن حضرت چنین می نویسد:

فصل فی ذکر ولده محمد الجواد

هو محمد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب ... وکان علی منهاج ابيه فی العلم والتقى والزهد والجود ولما مات ابوه قدم علی المامون فاکرمه واعطاه ما کان يعطى اباه.

فصلی پیرامون ذکر فرزندش [امام رضا سلام الله علیه] محمد الجواد [علیه السلام]

او محمد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب [می باشد] روش او در علم و پاکی و دنیا گریزی و بخشش بر اساس روش پدرش بود و زمانی که پدرش از دنیا رفت، به نزد مامون آمده و آنچه که به پدر ایشان اعطا می کرد، به او عطا کرد.

سبط بن الجوزی الحنفی، شمس الدین أبوالمظفر یوسف بن فرغلی بن عبد الله البغدادی (متوفای 654هـ)، تذکرة الخواص، ص 358 - 359، ناشر: مكتبة نینوی الحديثة - طهران، ناصر خسرو.

5. محمد بن عبدالواحد موصلی (متوفای 657 هـ):

موصلی از علمای شافعی مذهب اهل سنت نیز جواد الائمه سلام الله علیه را چنین معرفی می نماید:

وهو الامام التاسع الناطق بالسداد والمتصف بالرشاد و العلم المستفاد، والفضل المنتشر بين العباد، المكين الامين، وارث النبيين، و خلاصة رب العالمين، الكبير العلم والحلم، ذوالمنطق البليغ والتبيان، و الفصاحة والبيان، والجواد العامر، والعقل الباهر، الذي له من الروايات اعلاها، و من المناقب اجلها و اسمائها.

[امام جواد سلام الله علیه] نهمین امام و صاحب گفتاری پایدار و وصف شده به هدایت و علمی قابل استفاده و صاحب فضیلتی که بین بندگان منتشر شده و جایگاه امانت داری و وارث پیامبران و خلاصه خداوند متعال و صاحب علم و بردباری بزرگ و از حیث گفتار، صاحب بلاغت و روشنگری و فصاحت و بیان بود و فردی با سخاوت و آباد گر و صاحب عقلی آشکار می باشد، کسی که بالاترین روایات برای و بهترین و والاترین مناقب از آن اوست.

الموصلی، شرف الدین أبی محمد عمر بن شجاع الدین محمد بن عبدالواحد، مناقب آل محمد المسمی ب النعیم المقیم لعتره النبأ العظیم، ص 144، تحقیق العلامة السید علی عاشور، دارالنشر: مؤسسة الأعلمی - بیروت - لبنان، الطبعة الأولى، 1424 هـ - 2003 م.

6. ابن خلکان (متوفای 681 هـ):

ابن خلکان نیز پیرامون آن حضرت چنین می نویسد:

محمد الجواد أبو جعفر محمد بن علی الرضا بن موسی کاظم ... المعروف بالجواد أحد الأئمة الاثني عشر.

محمد الجواد، [کنیه او] ابو جعفر محمد بن علی الرضا بن موسی کاظم ... معروف به جواد [بخشنده] و یکی از

ائمہ دوازده گانه می باشد.

ابن خلکان، ابوالعباس شمس الدین أحمد بن محمد بن أبی بکر (متوفای 681 هـ)، وفيات الأعيان و انباء أبناء

الزمان، ج 4 ص 175، تحقیق احسان عباس، ناشر: دار الثقافة - لبنان.

7. ابن تیمیه حرانی (متوفای 728 هـ):

ابن تیمیه حرانی ایدئولوگ اصلی وهابیت نیز پیرامون شخصیت والای ایشان چنین می نویسد:

«إن محمد بن علی الجواد كان من أعيان بني هاشم و هو معروف بالسخاء والسؤدد ولهذا سمي الجواد»

امام جواد از شخصیت های برجسته ی بنی هاشم بود در بزرگی و بخشندگی ضرب المثل بود. به همین خاطر

او را جواد نامیده اند.

ابن تیمیه الحرانی الحنبلی، ابوالعباس أحمد عبد الحلیم (متوفای 728 هـ)، منهاج السنة النبوية، ج 4 ص 68،

تحقیق: د. محمد رشاد سالم، ناشر: مؤسسة قرطبة، الطبعة: الأولى، 1406 هـ...

8. ذهبی (متوفای 748 هـ):

شمس الدین ذهبی، از استوانه های علمی اهل سنت نیز چنین می نویسد:

محمد بن الرضا علی بن کاظم موسی بن الصادق جعفر بن الباقر محمد بن زید العابدین علی بن الشهید

الحسین ابن امیر المؤمنین علی بن أبی طالب كان يلقب بالجواد، وبالقانع، وبالمرتضى كان من سروات آل بيت

النبي صلى الله عليه و سلم ... وكان أحد الموصوفين بالسخاء، ولذلك لقب بالجواد.

لقب ایشان جواد، قانع، و مرتضی بود. از سروران اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله بود. و یکی از کسانی بود که به سخاوت و بخشنده‌گی معروف بود. از این رو جواد لقب گرفت.

الذهبی الشافعی، شمس الدین ابوعبد الله محمد بن أحمد بن عثمان (متوفای 748 هـ)، تاریخ الإسلام ووفیات المشاهیر والأعلام، ج 15 ص 385، تحقیق: د. عمر عبد السلام تدمری، ناشر: دار الكتاب العربی - لبنان / بیروت، الطبعة: الأولى، 1407 هـ - 1987 م.

صفدی شافعی نیز مانند همین کلمات ذهبی را نقل می کند:

الصفدی، صلاح الدین خلیل بن أیوب (متوفای 764 هـ)، الوافی بالوفیات، ج 4 ص 79، تحقیق أحمد الأرناؤوط وترکی مصطفی، ناشر: دار إحياء التراث - بیروت - 1420 هـ - 2000 م.

9. ابن صباغ مالکی (متوفای 855 هـ):

ابن صباغ از امام جواد سلام الله علیه چنین یاد می کند:

وإن كان صغير السنّ فهو كبير القدر رفيع الذكر، القائم بالإمامة بعد علي بن موسى الرضا

امام جواد هر چند سنش کوچک بود. ولی از نظر قدر و منزلت بزرگ و از نظر یاد و آوازه بلند و او فردی است

که بعد از امام هشتم امامت را به عهده گرفت.

المالکی، علی بن محمد بن أحمد المالکی المکی المعروف بابن الصباغ (متوفای 885 هـ)، الفصول المهمة فی

معرفة الأئمة، ج 2 ص 103، تحقیق: سامی الغریری، ناشر: دار الحديث للطباعة والنشر مركز الطباعة والنشر فی

دار الحديث - قم، الطبعة الأولى: 1422 هـ .

10. غیاث الدین بن هماد الدین حسینی خواندمیر (متوفای 942 هـ):

معروفترین کتاب تاریخ فارسی که بعد از عهد مغول تاکنون پس از کتاب روضه الصفا تألیف شده کتاب حبیب

السیر است که نوشته غیاث الدین بن هماد الدین حسینی خواندمیر از علمای قرن دهم هجری ی باشد. حبیب

السير که به فارسی کهن نوشته شده، در چهار جلد چاپ شده است که در جلد دوم آن مباحث زیر مطرح شده است:

1. فضائل ائمه اطهار سلام الله عليهم اجمعين.

2. حُکام بنی امیه.

3. خلفای عباسی.

4. طبقات سلاطین که معاصر عهد اموی و عباسی بوده اند.

وی در جلد دوم این کتاب پیرامون شخصیت امام جواد سلام الله علیه چنین می نگارد:

در اوایل ایام صبی و مبادی اوان نشو و نما شمایم امامت و سروری از صادرات افعال آن غنچه گلبن نبوت در دمیدن بود و نسایم کرامت و دین پروری از واردات احوال آن نهال گلشن فتوت در وزیدن رخسار فیض الانوارش سپهر علم و دانش را آفتابی بود از افق دودمان مصطفوی طالع گردیده و قامت موفور الاستقامتش گلزار مجد و معالی را شجره بود بر جویبار خاندان مرتضوی بالا کشیده دلایل امامتش بموجب نص آباء نامدارش در غایت ظهور و امارات جلالتش در کتب متقدمین و متاخرین باقلام اهتمام مسطور مثنوی :

امام تقی نقی جواد / فطانت نهاد کرامت نژاد

ز صلب شریف علی الرضا / ز اولاد دین پرور مرتضی

گل سوری بوستان رسول / نهال ثمربخش باغ بتولب

فضل کرم آنچنان شهره گشت / که صیتش ز اوج فلک در گذشت

ز حد بود بیرون کرامات او / ز حصر است افزون مقامات او.

غیاث الدین بن هماد الدین الحسینی المدعو به خواندامیر، تاریخ حبیب السیر، ج 2 ص 93، مقدمه جلال

الدین همائی؛ زیر نظر محمد دبیرسیاقی، دارالنشر: تهران: کتابخانه خیام، 1333 ش.

11. ابن طولون (متوفای 953 هـ):

شمس الدین محمد بن طولون دمشقی نیز پیرامون آن حضرت می نویسد:

تاسعهم ابنه محمد و هو ابو جعفر محمد الجواد بن علی الرضا بن موسى الكاظم بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن علی زین العبادین بن الحسین بن علی بن ابی طالب رضی الله عنهم، المعروف بالجواد... و له حکایات و اخبار كثيرة.

نهمین نفر [از ائمه سلام الله علیهم اجمعین] او ابو جعفر، محمد الجواد بن علی الرضا بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن علی زین العبادین بن الحسین بن علی بن ابی طالب رضی الله عنهم می باشد که به جواد معروف است ... و حکایات و روایت زیادی از آن اوست.

شمس الدین محمد بن طولون، (متوفای 953 هـ)، الأئمة الاثنا عشر، ص 103-104، تحقیق: الدكتور صلاح الدین المنجد، دارالنشر: منشورات الرضى - قم .

12. قرمانی (متوفای 1019 هـ):

احمد بن یوسف قرمانی از علمای اهل تسنن پیرامون شخصیت والای آن حضرت چنین می نویسد:

وأما مناقبه فما امتدت أوقاتها ولا تأخر ميقاتها، بل قضت عليه الأقدار الإلهية بقلة بقاءه في الدنيا، فقل مقامه وعاجله حمامه، ولم تطل أيامه غير أن الله عزوجل خصه بمنقبة شريفة وآية منيفة.

اما فضایل او از نظر زمانی طولی نکشید و زمان مقررش به تاخیر نیفتاد بلکه قَدَر الهی بر این بود که در دنیا کم بماند و مقامش [در دنیا] کم و پرنده عمرش عجله داشته و روز های عمرش طولانی نبود (تمامی این عبارات ادبی کنایه از عمر کم امام است) مگر آنکه خداوند به صورت اختصاصی به او فضایی شریف و نشانه های بزرگی عطا نمود.

القرمانی، أحمد بن يوسف، (المتوفى: 1019 هـ)، أخبار الدول و آثار الأول في التاريخ، ج 1 ص 346، المحقق،

الدكتور فهمی سعد، الدكتور أحمد حطيط، دار النشر: عالم الكتاب، الطبعة الأولى: 1412 هـ.

13. عبد الفتاح حنفی هندی (متوفی 1096 هـ):

مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمه الله به نقل از کتاب مفتاح العارف که نوشته علامه عارف خواجه

مولوی عبد الفتاح ابن محمد نعمان حنفی هندی چنین می نویسد:

كان الإمام محمد بن علي الرضا يكنى بأبي جعفر، فهو سمي جده الباقر وكنيته، ولذلك يقال له أبو جعفر الثاني،

وكان عليه السلام صاحب الخوارق والكرامة من طفوليته.

امام محمد بن علي الرضا، كنيه اش ابو جعفر و به نام و كنيه جدش [امام] باقر [سلام الله عليه] نامیده شد كه

به او ابو جعفر ثاني گفته می شد و او از زمان كودكي صاحب كار های شگفت انگیز و كرامات بود.

المرعشی النجفی، السيد شهاب الدين (متوفای 1411 هـ)، شرح إحقاق الحق، ج 19 ص 585، تحقيق وتعليق:

السيد شهاب الدين المرعشی النجفی، ناشر: منشورات مكتبة آية الله العظمی المرعشی النجفی - قم - ایران.

14. شبراوی شافعی (متوفای 1171 هـ):

وی نیز پیرامون شخصیت امام جواد علیه السلام می نویسد:

التاسع من الائمة محمد الجواد

وهو ابو جعفر محمد الجواد بن علي الرضا... وكراماته رضى الله عنه كثيرة ومناقبه شهيرة.

نهمین نفر از ائمه، محمد [ملقب به] جواد است.

و او ابو جعفر محمد الجواد فرزند امام رضا علیه السلام است.... كرامات ایشان زیاد و مناقب و فضایل ایشان

مشهور است.

الشبراوی، الشافعی، عبدالله بن محمد بن عامر، الاتحاف بحب الاشراف، ص 64، مطبعة مصطفى البابي الحلبي

وأخويه بمصر .

15. شبلنجی (متوفای 1308 هـ):

شبلنجی از بزرگان شافعی مذهب نیز بعد از ذکر چند مورد از کرامات حضرت امام جواد سلام الله علیه چنین می نویسد:

ولم یزل مشعوفاً به لما ظهر له بعد ذلك من فضله وعلمه وکمال عقله وظهور براهنه مع صغر سنه وعزم علی تزویجه بابنته ام الفضل.

[مامون] پیوسته شیفته او بود زیرا با وجود کمی سن، فضل و علم و کمال عقل خود را به نحو شایسته ای نشان داد و بدین وسیله برهان عظمت خود را آشکار ساخت و بر همین اساس تصمیم گرفت دختر خودش ام فضل را به عقد او در آورد.

شبلنجی الشافعی، حسن بن مومن، نور الابصار فی مناقب آل بیت النبی المختار، ص 297، قدم له: دکتور عبدالعزیز سالمان، المكتبة التوفيقية، بی تا.

16. نبهانی شافعی (متوفای 1350 هـ):

وی نیز پیرامون شخصیت آن حضرت چنین می نویسد:

محمد الجواد بن علی الرضا أحد أكابر الأئمة ومصابيح الامة من ساداتنا أهل البيت.

محمد الجواد فرزند علی [بن موسی] الرضا یکی از بزرگترین ائمه و چراغ روشنای امت است و از اهل بیت و بزرگان ما است.

النبهانی، یوسف بن اسماعیل، جامع کرامات الأولیاء، ص 168، مرکز أهل سنة برکات رضا فور بندر غجرات، هند، الطبعة الأولى، 2001 م.

17. خیر الدین زرکلی (متوفای 1410 هـ):

زرکلی که خود از علمای نسب شناس اهل سنت است، در مورد آن حضرت می نویسد:

«الملقب بالجواد تاسع الاثمة الاثني عشر عند الاماميه كان رفيع القدر كأسلافه ذكيا طلق اللسان قوي البديهة»

لقب ایشان جواد است، ایشان نهمین امام شیعیان دوازده امامی است. همانند اجدادش مقام والایی دارد او

فردی زیرک و دارای آزادی بیان [از کسی هراس نداشت] و حاضر جواب بود.

الزرکلی، خیر الدین (متوفای 1410هـ)، الأعلام، ج 6 ص 272، ناشر: دار العلم للملایین - بیروت - لبنان، چاپ:

الخامسة، سال چاپ : آيار - مايو 1980 طبق برنامه مکتبه اهل البيت.

نتیجه:

شخصیت والا و با عظمت نهمین اختر آسمان امامت و ولایت، حضرت محمد بن علی الجواد سلام الله علیهما فراتر از آن است که علمای اسلام پیرامون شخصیت ایشان لب به سخن گشایند و سطوری که از نظر شما گذشت، تنها قطره ای از اعترافات علمای اهل تسنن پیرامون آن حضرت می باشد. و اشاراتی که در کتب در دسترس ما وجود دارد، اندکی عظمت این پیشوایان راستین را برای ما نمایان می سازد زیرا معرفی اهل بیت عصمت و طهارت سلام الله علیهم اجمعین در وسع کسی جز خداوند متعال و انوار مقدس آن بزرگواران، نیست.

گروه پاسخ به شبهات

مؤسسه تحقیقاتی حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف